

Nr 5

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 16 december 1960 dagtecknad proposition, nr 13 år 1961, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om ändring i vattenlagen

Härigenom förordnas, att 2 kap. 3, 9, 12, 14, 20, 31 och 36 §§, 6 kap. 26 §, 7 kap. 5 och 39 §§, 11 kap. 106 § samt 13 kap. 8 och 11 §§ vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523)¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 KAP.

3 §.

Ej må — — — — — 9 kap. skils.

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehålle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskerinäring av större betydenhet lider väsentligt förfång, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, ic-

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehålle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskeri- eller annan näring av större betydenhet lider väsentligt förfång, eller att befolkningen eljest får sina levnadsförhållanden väsentligt för-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 2 kap. 14 och 20 §§ SFS 1952: 235, beträffande 6 kap. 26 § 1954: 124, beträffande 7 kap. 5 och 39 §§ 1920: 459, beträffande 11 kap. 106 § 1960: 304 samt beträffande 13 kap. 8 och 11 §§ 1956: 581.

(Gällande lydelse)

ke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara.

Prövas byggnad i vatten vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot byggnaden skulle möta av vad i första och andra styckena sägs, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 20 § 2 mom. stadgas, lämna medgivande till byggnaden.

Om byggande — — — — — finnes stadgat.

(Föreslagen lydelse)

sämrade, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt är att befara.

Prövas byggnad i vatten vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot byggnaden skulle möta av vad i första och andra styckena sägs, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 20 § 3 mom. stadgas, lämna medgivande till byggnaden.

9 §.

Kronan, kommun eller hushållningssällskap äge rätt att i eller invid vattendrag, där till följd av naturförhållandena eller uppförd byggnad fiskens upp- och nedgång hindras, för fiskens framkomst anordna särskild fiskväg eller eljest vidtaga anstalter för fiskets befrämjande ävensom taga i anspråk det vatten, som för ändamålet erfordras. *Beträffande företaget, som nu nämnts, gälla vad angående byggande i vatten i denna lag finnes föreskrivet; dock utgöra bestämmelserna i 3 § första stycket icke hinder för sådant företag, där ej genom detsamma synnerligt men tillskyndas den, som äger råda över vattnet, eller annan.*

Vad nu stadgats skall äga motsvarande tillämpning i fråga om utvidgande eller förbättrande av befintlig

Kronan, kommun eller hushållningssällskap äge rätt att i eller invid vattendrag, där till följd av naturförhållandena eller uppförd byggnad fiskens upp- och nedgång hindras, för fiskens framkomst anordna särskild fiskväg eller eljest vidtaga anstalter för fiskets befrämjande ävensom taga i anspråk det vatten, som för ändamålet erfordras. *Vad nu sagts skall jämväl gälla i fråga om utvidgande eller förbättrande av befintlig fiskväg eller annan anordning till fiskets befrämjande.*

Kronan eller kommun äge ock rätt att i eller invid vattenområde vidtaga åtgärd som är önskvärd från naturskydds- eller hälsosynpunkt samt taga i anspråk för sådant ändamål erfordrerligt vatten.

Beträffande företaget, som avses i

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

fiskväg eller annan anordning till fiskets befrämjande.

första eller andra stycket, skola tillämpas bestämmelserna i denna lag angående byggande i vatten; dock gälla i stället för vad i 3 § första stycket stadgas om hinder mot byggande, att företaget ej må utföras, om det medför skada eller olägenhet, som står i missförhållande till nyttan.

12 §.

Ej må — — — — — mån förnärmas.

Är naturminnesmärke ej i laga ordning fridlyst, böra likväl till bevarande därav vid byggande i vatten vidtagas sådana anordningar, som utan att för företaget medföra kostnader av betydelse må anses för ändamålet lämpliga.

Är område eller naturföremål av betydelse för kännedomen om landets natur eller genom sin skönhet, egenart eller eljest av märklig beskaffenhet, böra, ändå att det ej blivit i laga ordning fridlyst såsom naturminne, till bevarande därav vid byggande i vatten vidtagas sådana anordningar, som utan att för företaget medföra oskäligen kostnad må anses för ändamålet lämpliga.

14 §.

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet eller ock verkställes grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare fastighetens ägare pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. Samma lag vare, där det för utförande av byggnad för vattnets tillgodogörande och därmed förenade anläggningar eller eljest av åtgärd, som ovan nämnts, prövas nödigt, att annans mark tillfälligt tages i anspråk för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats,

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten eller för åtgärd som avses i 9 §, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet eller ock verkställes grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare fastighetens ägare pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. Samma lag vare, där det för utförande av byggnad för vattnets tillgodogörande och därmed förenade anläggningar eller eljest av åtgärd, som ovan nämnts, prövas nödigt, att annans mark tillfälligt tages i anspråk för arbetarbostäder eller andra

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

arbetsmaskiner eller dylikt. Om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsförbrukning gälle vad särskilt är stadgat.

byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt. Om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsförbrukning gälle vad särskilt är stadgat.

Där vid — — — — — motsvarande tillämpning.
Erfordras till — — — — — finnes föreskrivet.

20 §.

1 mom. Ej må — — — — — byggnaden förnärmas.
Äro i — — — — — vattnets lopp.
Tarvas till — — — — — av arbetet.
Där någon — — — — — sådan prövning.

2 mom. När enligt 1 mom. byggnade i vatten ej må ske utan föregående prövning, varigenom medgivande till arbetet erhållits, må dessförinnan ej heller annat arbete av större omfattning påbörjas å anläggningen.

2 mom. Finner vattendomstolen vid prövning, som i 1 mom. sägs, tillämnad byggnad, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 3 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i tredje stycket i samma § ändock böra tillåtas, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

3 mom. Finner vattendomstolen vid prövning, som i 1 mom. sägs, tillämnad byggnad, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 3 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i tredje stycket i samma § ändock böra tillåtas, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

31 §.

Ägare av byggnad i vatten må, vare sig särskilda regler för vattenhushållningen vid byggnaden blivit meddelade eller icke, hos vattendomstolen söka fastställande av ändrade eller nya bestämmelser i ämnet. Enahanda rätt tillkomme ock annan än byggnadens ägare för bättre utnyttjande av vattenkraften i honom tillhörigt strömfall. Ärende, som nu nämnts,

Ägare av byggnad i vatten må, vare sig särskilda regler för vattenhushållningen vid byggnaden blivit meddelade eller icke, hos vattendomstolen söka fastställande av ändrade eller nya bestämmelser i ämnet. Enahanda rätt tillkomme ock annan än byggnadens ägare för bättre utnyttjande av vattenkraften i honom tillhörigt strömfall samt kronan, kom-

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

prövas i enlighet med de för byggande i vatten stadgade grunder, och gälle om verkan av vattendomstolens beslut i tillämpliga delar vad ovan finnes sagt beträffande beslut i byggnadsmål.

mun eller hushållningssällskap för ändamål, som omförmäles i 9 §. Ärendet, som nu nämnts, prövas i enlighet med de för byggande i vatten stadgade grunder, och gälle om verkan av vattendomstolens beslut i tillämpliga delar vad ovan finnes sagt beträffande beslut i byggnadsmål.

Saknas beträffande — — — — — förebygga skadan.

36 §.

Rensning, som — — — — — motsvarande tillämpning.

Jord eller annat, som vid rensning upptages, må, om ej avsevärda olägenheter vållas därav, uppläggas på närmaste strand eller föras till lämpligt ställe i närheten. *Lider markens ägare men av upplaget, njute ersättning, som i 9 kap. sägs.*

Jord eller annat, som vid rensning upptages, må, om *det är påkallat och* ej avsevärda olägenheter vållas därav, uppläggas på närmaste strand eller föras till lämpligt ställe i närheten; *dock skall markens ägare förut därom underrättas. Till skydd för allmänna eller enskilda intressen skola vidtagas erforderliga åtgärder, som ej föranleda oskäligen kostnad. För skada och intrång, som likväl uppkommer, skall ersättning givas efter vad i 9 kap. sägs.*

6 KAP.

26 §.

Rensning, som — — — — — motsvarande tillämpning.

Jord eller annat, som vid rensningen upptages, må, om ej avsevärda olägenheter vållas därav, uppläggas på närmaste strand eller föras till lämpligt ställe i närheten; dock skall markens ägare *genast* därom underrättas. *Lider han men av upplaget, njute ersättning därför, efter ty i lagen om flottning i allmän flottled stadgas med avseende å ersättning för flottningsskada.*

Jord eller annat, som vid rensningen upptages, må, om *det är påkallat och* ej avsevärda olägenheter vållas därav, uppläggas på närmaste strand eller föras till lämpligt ställe i närheten; dock skall markens ägare *förut* därom underrättas. *Till skydd för allmänna eller enskilda intressen skola vidtagas erforderliga åtgärder, som ej föranleda oskäligen kostnad. För skada och intrång, som likväl uppkommer, skall ersättning givas*

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

efter ty i lagen om flottning i allmän flottled stadgas med avseende å ersättning för flottningsskada.

7 KAP.

5 §.

Jord, som uppkastas ur dike, må läggas vid sidan av diket eller föras till lämpligt ställe i närheten; dock må jorden ej läggas så, att vattnets avrinnande hindras eller fara uppstår för ras. Vill *markens ägare* göra sig dikesjorden till godo, äge rätt därtill; vill han det ej, vare den dikande berättigad att bortföra jorden. *Lider markens ägare men av upplaget, nju-te ersättning, som i 9 kap. sägs.*

Jord, som uppkastas ur dike, må läggas vid sidan av diket eller föras till lämpligt ställe i närheten; dock må jorden ej läggas så, att vattnets avrinnande hindras eller fara uppstår för ras *eller eljest avsevärd olägenhet uppkommer. Markens ägare skall i förväg underrättas. Vill denne* göra sig dikesjorden till godo, äge rätt därtill; vill han det ej, vare den dikande berättigad att bortföra jorden. *För skada och intrång av upplaget skall ersättning givas efter vad i 9 kap. sägs.*

39 §.

Skulle åtgärd, som i 37 § sägs, hava till följd, att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas eller att *fiskerinäring* av större betydelse lider väsentligt förfång, må åtgärden, ändå att nyttan uppgår till värde, som i 38 § omförmäles, icke ske. Lag samma vare, där genom dylik åtgärd skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för *landets djur- eller växtvärld* är att befara.

Skulle åtgärd, som i 37 § sägs, hava till följd, att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas eller att *fiskeri- eller annan näring* av större betydelse lider väsentligt förfång *eller att befolkningen eljest får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade*, må åtgärden, ändå att nyttan uppgår till värde, som i 38 § omförmäles, icke ske. Lag samma vare, där genom dylik åtgärd skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust från *naturskyddssynpunkt* är att befara.

Prövas företaget — — — — — till företaget.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 KAP.

106 §.

Bestämmelserna i — — — — — behandling därstädes.
 Vattenöverdomstolen må — — — — — motsvarande tillämpning.
 Då på — — — — — fullföljt talan.
 Med avseende — — — — — av statsverket.

I mål som avses i 17 § 1—11 skall, med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, gälla att sökanden, där ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, städse själv skall vidkännas sina kostnader i vattenöverdomstolen, så ock kostnad som åsamkas motpart genom att sökanden fullföljt talan.

13 KAP.

8 §.

Bygger någon i vatten eller anlägger någon vattentäkt utan föregående prövning i laga ordning, varigenom medgivande till arbetet erhållits, och finnas förhållandena uppenbarligen vara sådana, att dylik prövning skolat enligt stadgande i denna lag föregå, äge överexekutor förbjuda arbetets fortsättande, intill dess sådan prövning ägt rum, så ock, när skäl därtill äro, förordna om handräckning till rättelse i vad olagligen skett.

Om någon, utan föregående prövning i laga ordning, varigenom medgivande till företaget erhållits, bygger i vatten eller mot stadgandet i 2 kap. 20 § 2 mom. utför arbete, som där avses, eller anlägger vattentäkt, och förhållandena finnas uppenbarligen vara sådana, att dylik prövning skolat enligt stadgande i denna lag föregå, äge överexekutor förbjuda arbetets fortsättande, intill dess sådan prövning ägt rum, så ock, när skäl därtill äro, förordna om handräckning till rättelse i vad olagligen skett.

Där byggande — — — — — rätt kränkes.
 Vad ovan — — — — — därvid meddelats.
 I fråga — — — — — avsedda fall.

11 §.

Den, som mot bestämmelserna i 2 kap. 20 § första eller andra stycket Den, som mot bestämmelserna i 2 kap. 20 § 1 mom. första eller andra

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

bygger i vatten utan därtill av vattendomstolen lämnat medgivande

stycket bygger i vatten utan därtill av vattendomstolen lämnat medgivande

eller mot — — — — —
 eller mot föreskriften i 2 kap. 20 §
 tredje stycket underlåter att söka
 vattendomstolens godkännande av
 verkställd ändring å byggnad i vat-
 ten

stadgad ordning
 eller mot föreskriften i 2 kap. 20 §
 1 mom. tredje stycket underlåter att
 söka vattendomstolens godkännande
 av verkställd ändring å byggnad i
 vatten

eller mot bestämmelsen i 2 kap.
 20 § 2 mom. utför arbete, som där av-
 ses, innan medgivande till företaget
 lämnats

eller mot stadgandet i 2 kap. 34 §
 Till samma — — — — —

sex månader.
 fjärde stycket.

*Denna lag träder i kraft den 1 juli
 1961.*

*Lagen äger ej tillämpning beträf-
 jande mål eller ärende, som av första
 domstol eller av synemän eller skilje-
 män avgjorts före ikraftträdandet.*

*Har arbete, som enligt 2 kap. 20 §
 2 mom. nya lagen icke är tillåtet, på-
 börjats före ikraftträdandet, må ar-
 betet, ändå att prövning av vatten-
 domstol ej ägt rum, fortsättas i den
 omfattning som medgives av länssty-
 relsen.*

Motioner

I samband med propositionen har utskottet behandlat sex i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen i första kammaren nr 283 av herrar *Andersson, Axel Emanuel, och Gustafsson, Nils-Eric*, ävensom nr 541 av herr *Gezelius* samt i andra kammaren nr 253 av herrar *Nilsson i Tvärålund och Gustavsson* i Alvesta, nr 640 av herr *Hedin*, nr 641 av herr *Wachtmeister* ävensom nr 642 av herr *Lindström*.

I motionerna *I: 283* och *II: 253*, som är likalydande, hemställes, att riksdagen måtte besluta att den i 11 kap. 65 § vattenlagen angivna regeln måtte bli tillämplig även i mål enligt 5 och 6 kap. vattenlagen, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig lagändring.

I motionerna *I: 541* och *II: 640*, som är likalydande, hemställes »i första hand att Riksdagen ville i anslutning till handläggning av Kungl. Maj:ts proposition nr 13/1961 även till prövning upptaga fråga om översyn av bestämmelserna i 10 kap. 42 §, 11 kap. 35 § och 65 § första stycket samt KK 1 nov. 1946 och 24 april 1953 så att dessa bringas i överensstämmelse med de i motionen framförda förslagen, i andra hand, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning av hela problemet med den kostnadsfria rådgivningen i vattenmål».

I motionen *II: 641* hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära »att efter särskild prövning Kungl. Maj:t ger besked om ett antal objekt, som *verkligen* undantagas från vattenkraftutbyggnad, bl. a. för att icke de förhandlingsresultat, som nåtts eller kan nås, skall gå till spillo; varje ändring i detta avseende måste underställas riksdagens prövning, att vid utbyggnaderna inom ett nederbördsområde hänsyn tages till de sammanlagda olägenheterna av samtliga projekt, och att i lagtexten intages bestämmelse härom liksom om länsstyrelsernas roll i den översiktliga planeringen av vattendragen, att Kungl. Maj:t förelägger riksdagen förslag om en speciell naturskyddsavgift, som pålägges vattenkraftintressenterna».

I motionen *II: 642* hemställes, att riksdagen måtte besluta att i fråga om rättegångskostnaderna i vattenmål i överrätterna samma regler skall gälla som i fråga om expropriationsmål.

Beträffande skälen för motionärernas yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna.

Propositionens tillkomsthistoria och huvudsakliga innehåll

Med skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 5 maj 1955 har Svenska naturskyddsföreningen överlämnat en promemoria med förslag till vissa ändringar i vattenlagen. Förslaget, som har utarbetats av föreningen i samråd med ett flertal av naturskyddet intresserade ämbetsverk och organisationer, avser i huvudsak att främja en översiktlig planering och allsidig bedömning vid den fortsatta utbyggnaden av landets vattenkraft, så att jämsides med de ekonomiska faktorerna även andra allmänna intressen, bl. a. naturskyddet, vinner tillbörligt beaktande. Vid promemorian fogat förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen är såsom bilaga fogat till det i statsrådet förda protokollet.

För utredning av vissa med de norrländska vattenkraftutbyggnaderna sammanhängande frågor tillkallade den 4 februari 1955 dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet med Kungl. Maj:ts bemyndigande särskilda utredningsmän. Utredningen, som antog benämningen norrländska vattenkraftutredningen, har med avgivande av ett den 25 september 1957 dagtecknat betänkande slutfört sitt uppdrag. I betänkandet har bl. a. behandlats frågor om vattenbyggnadsföretagens tillåtlighet och om ersättning för rättegångskostnader.

Över Svenska naturskyddsföreningens promemoria med därvid fogat lagförslag samt över norrländska vattenkraftutredningens betänkande har efter remiss inkommit yttranden från ett stort antal remissinstanser.

Riksdagen har i anledning av väckta motioner i skrivelse den 3 december 1959 (nr 331) anhållit om skyndsamt utredning i syfte att stärka skyddet för vissa allmänna intressen i vattenmål. Till Kungl. Maj:t har även inkommit ett flertal framställningar i hithörande frågor från olika organisaitoner. Ärendet har därefter varit föremål för övervägande inom justitiedepartementet.

Lagådet har vid granskning av det inom justitiedepartementet uppräta- de förslaget framfört vissa erinringar mot skilda stadganden i förslaget. Av lagrådet förordade tillägg och jämkningar har i huvudsak beaktats i det förslag som framlagts i propositionen.

Det i propositionen framlagda förslaget till ändringar i vattenlagen syftar främst till att vid företag enligt nämnda lag bereda ökat skydd för vissa allmänna intressen, bl. a. naturskyddsintresset. I anslutning härtill föreslås, att kronan och kommun skall få initiativrätt att i vattenområde tvångsvis genomföra åtgärder, vilka är önskvärda från naturskydds- eller hälsosyn- punkt.

Förslaget innebär vidare, att i vattenlagen skall införas bestämmelser med förbud mot igångsättande av vissa större arbeten på land, innan vattendom- stolen prövat frågan om tillstånd att bygga i vatten.

Slutligen föreslås i propositionen ändrade regler i fråga om rättegångs- kostnaderna i vattenöverdomstolen och högsta domstolen.

I. Översikt av gällande bestämmelser m. m.

I fråga om gällande bestämmelser tillåter utskottet sig att hänvisa till den i propositionen å s. 13—17 intagna redogörelsen.

II. Förslagens allmänna grunder

Svenska naturskyddsföreningens framställning och förslag. I den tidigare omnämnda framställningen av Svenska naturskyddsföreningen framhålles, att utbyggnaden av vattenkraften i våra vattendrag nått så långt att kravet på en allsidig bedömning av frågan hur det skall förfaras med återstående orörda fall och sjöar blivit utomordentligt trängande. Härtill kommer att de ekonomiska faktorer som hittills anförts såsom motiv för den hårda ex- ploateringen på senare tid undergått en betydelsefull omvärdering genom möjligheten att medelst atomkraftverk alstra energi. Även bortsett från det alternativ som sålunda erbjudit sig är det oundgängligt att snarast taga un- der övervägande vad som måste sparas för att ej vårt land skall gå en defi- nitiv utarmning till mötes i det hänseende som nu är i fråga. För att resul-

tatet av en översiktlig allsidig bedömning skall kunna befästas torde det vara ofrånkomligt att vattenlagen i vissa hänseenden ändras eller kompletteras på annat sätt.

Naturskyddsföreningen framför sedan vissa allmänna synpunkter på sitt förslag, vilka är intagna å s. 17—20 i propositionen, vartill hänvisas.

För önskvärda lagändringar redogör föreningen i följande punkter, såvitt nu är i fråga.

1. Frågan, om vårt land skall i väsentliga hänseenden behålla sin nuvarande karaktär eller om det skall tillåtas att landskapet mer eller mindre i grunden omvandlas till det sämre, är en hela folkets angelägenhet. Riksdagen måste därför få taga ställning till frågan om skydd för kvalificerade objekt. Föreningen erinrar om att frågor om koncession för tillgodogörande av vattenkraft i Norge prövas av stortinget och där omfattas med det intresse som deras vikt påkallar. I enlighet med det nu sagda föreslår föreningen, att riksdagen och Kungl. Maj:t under vissa förutsättningar skall kunna gemensamt besluta att särskilda sjöar och vattendrag icke får exploateras utan att tillstånd givits i samma ordning. Visserligen har Kungl. Maj:t redan nu i viss utsträckning en dylik kontrollbefogenhet, men förläggning av kontrollen till folkrepresentationen beträffande särskilda objekt måste otvivelaktigt ge större trygghet mot att kraftexploateringen sker utan den förhandsplanering och den moderation som på lång sikt är nödvändig. En motsvarande kontroll bör gälla för vissa vattenavlednings- eller invallningsföretag för torrlägningsändamål. Kungl. Maj:ts förslag vid nu nämnda riksbedömning måste ges först efter gemensamma överläggningar med representanter för alla de viktigaste berörda intressena.

Föreningen föreslår enligt det anförda, att i 2 kap. 3 § tredje stycket vattenlagen och motsvarande bestämmelse i 7 kap. 39 § samma lag skall införas ett stadgande, enligt vilket Kungl. Maj:t med riksdagen må förklara, att av hänsyn till allmänna intressen byggande i strid mot paragrafens andra stycke får ske endast efter samtycke av riksdagen. En liknande komplettering förslås i fråga om 4 kap. 13 §.

2. Vid bedömande av de intrång i allmänna intressen — däribland naturskyddsintresset — som kraftexploateringen medför bör enligt föreningens uppfattning varje särskilt företag av vattendomstolen icke bedömas för sig. Hänsyn bör om möjligt tagas till de sammanklagda olägenheter som redan utförda, aktuella och framtida företag kan medföra för nederbördsområdet och angränsande bygder. Ett sådant samfällt hänsynstagande skulle givetvis bättre kunna ske vid en lagstadgad formlig planering för hela nederbördsområdet, men även om man nöjer sig med en jämkning av vattenlagens bestämmelser av antydd begränsad innebörd, torde den i sin mån tvinga till att vattenbyggnadsföretagen ställas in i ett större sammanhang och ej längre behandlas huvudsakligen som en vattenbyggarnas exklusiva angelägenhet. En samfällid bedömning bör ske ej blott i vattenmål av vattendomstolen utan även översiktligt länsvis eller för varje nederbördsområde vid överläggningar under länsstyrelsens ledning. Resultatet härav

bör underställas dem som skall ha översynen över det hela. Att svårigheter är förenade med en mera samfälld bedömning kan icke bestridas, men de får icke stå hindrande i vägen för att den riktiga principen tränger igenom. Beträffande förhållandet mellan olika företag inbördes måste som eljest jämkas så att skälig hänsyn toges till olika intressenters berättigade intressen (jfr 2 kap. 38 § vattenlagen). Även det nu sagda har i huvudsak tillämpning å torrlägningsföretag.

Föreningen har i anslutning till det sagda föreslagit, att till 2 kap. 3 § andra stycket och motsvarande bestämmelse i 7 kap. 39 § skall fogas ett tillägg av innebörd, att vid bedömande av allmänna olägenheter hänsyn i görlig mån skall tagas jämväl till vad andra företag inom samma eller närliggande nederbördsområden förorsakat eller kan komma att förorsaka. Såsom exempel på olägenheter beträffande vilka en samfälld bedömning är påkallad nämner föreningen särskilt skada på fisket och klimatologiska olägenheter. I fråga om fisket kan det förhålla sig så att intill ett visst stadium utbyggnaden av vattenkraften icke medför några katastrofala verkningar men att så småningom den effekten inträder, att vandringsfisk över huvud ej kan produceras i vattendraget.

3. Såsom förut anmärkts förordar föreningen förprovning innan någon investering av betydelse ägt rum i företaget. Angående denna fråga anför föreningen.

Ett av de mera stötande utslagen av den forcerade utbyggnaden av vattenkraften är det förut nämnda missförhållandet att stora investeringar göres innan vattendomstolen hunnit pröva tillåtligheten av en anläggning, ofta innan ens ansökan ingivits till domstolen. Det enda riktiga måste vara att vattendomstolen kan objektivt pröva anläggningens tillåtlighet innan sådana åtgärder vidtagits att provningen på något sätt snedvrides. Hur vattendomstolen skall kunna opåverkad bestämma det ur alla synpunkter bästa dammläget, om kraftstationen redan är utsprängd i berget, är exempelvis svårt att förstå. Och hur skall domstolen kunna objektivt pröva tillåtligheten av ett regleringsmagasin, när avloppskanal redan är utförd för miljoner kronor och jordmassorna för stora kostnader upplagda eller bortskaffade? Dylika åtgärder kan vidtagas utan att vattenförhållandena påverkas. Ur natur-skyddssynpunkt kan det vara mer till skada än nytta att efteråt påyrka ändring, när en omfattande skadegörelse ju redan skett där kraftstationen utsprängts eller avloppskanalen utförts. Vid en flyttning blir antagligen den sammanlagda skadan väsentligt större än om man resignerar inför vad vattenkraftindustrien redan utfört. Den nuvarande ordningen är oförsvarlig och måste utan uppskov ersättas av effektiva regler som utesluter ett upp- och nedslående.

I det angivna syftet föreslår föreningen komplettering av stadgandet om förprovning i 2 kap. 20 § 1 mom.

4. Kronan, kommun och hushållningssällskap har redan nu enligt 2 kap. 9 § vissa möjligheter att till fiskets främjande påkalla åtgärder i vattendragen även utan samband med aktuella byggnadsföretag. Denna initiativrätt för kronan och kommunen föreslås bli utvidgad till en allmän

rätt att låta utföra åtgärder som finnes önskvärda för att befrämja djur- eller växtlivet eller motverka olägenheter ur naturskydds- eller hälsosynpunkt. En möjlighet att verkligen ge en sådan befogenhet kraft är att utvidga de ändamål, för vilka skyldighet föreligger att få tillsläppa vatten i vattendrag där kungsådra finnes. Den inskränkning i strömfallsägarens rätt som kungsådran innebär torde, möjligen fränsett flottningsintresset, knappast någonsin ha tagits i anspråk. Att utöka exemplifieringen av allmänna intressen som bör skyddas genom kungsådran, kan vid första ögonkastet synas stötande men torde vid närmare övervägande icke möta något avgörande hinder om tillbörlig försiktighet iakttages. Dylika tillägg skedde genom 1918 års lagstiftning och 1 kap. 12 § omfattar redan nu alla allmänna ändamål som ej redan omnämnts i 6 §.

I fråga om vissa sjöar har redan behov yppats av att efter torrläggning kunna återställa dem i tidigare skick eller att eljest vidtaga vissa åtgärder till djur- eller växtlivets fromma. Detta behov kommer naturligen att framdeles bli ännu mer framträdande, eftersom befolkningens krav på naturupplevelser icke kan eller bör avvisas. En sådan befogenhet för kronan eller kommun som nyss nämnts kan användas även på det sätt som sist antytts.

Även i övrigt synes det påkallat med vissa expropriationsmöjligheter för det allmänna naturskyddsintresset. I den allmänna expropriationslagen finnes möjlighet att skydda naturminnen genom expropriation. Naturskyddslagen innehåller också tvångsmöjligheter. Det är konsekvent att vattenlagen ger möjlighet att göra de förändringar i vattenförhållandena som påkallas ur naturskyddssynpunkt.

5. Ändringar i förtydligande syfte och smärre tillägg till olika stadganden i vattenlagen är enligt föreningen påkallade. Ändringsförslagen berör bl. a. den allmänna regeln i 2 kap. 2 §, uppräkningsav allmänna intressen i 2 kap. 3 § andra stycket, bestämmelsen om skyddande av naturminnen i 2 kap. 12 § samt vissa stadganden om upplag av rensningsmassor.

Vad först beträffar 2 kap. 2 § stadgas däri, såsom förut anmärkts, för närvarande, att byggnad i vatten skall göras så att ändamålet må utan oskälig kostnad vinnas med minsta intrång och olägenhet för annan. I förarbetena till stadgandet har, såsom jämväl framgår av den föregående redogörelsen, uttalats, att ordet »annan» begagnas som ett gemensamt uttryck för alla motstående intressen, såväl enskilda som allmänna. Naturskyddsföreningen anför, att det berörda uttalandet i förarbetena antagligen är känt för de initierade men att det lätt kan förbises av andra. Ett förtydligande torde därför vara önskvärt. Föreningen framhåller vidare lämpligheten av att därvid särskilt erinra om naturskyddssynpunkten.

Föreningen anser det angeläget, att uppräkningsav allmänna intressen i 2 kap. 3 § andra stycket av de allmänna intressen som ej utan Kungl. Maj:ts tillstånd får trädas för när kompletteras i enlighet med nutida uppfattning om naturvård.

Sålunda föreslås bl. a. sådan ändring i bestämmelserna, att hinder mot en åtgärd kommer att föreligga, när betydande förlust för landskapsbilden eller eljest ur naturskyddssynpunkt är att befara till följd av åtgärden. Rörande detaljerna i detta förslag samt i fråga om föreningens förslag med avseende å 2 kap. 12 § och stadgandena om upplag av rensningsmassor torde få hänvisas till den speciella motiveringen.

I anslutning till de framförda lagändringsförslagen yttrar föreningen, att en utveckling i angiven riktning beträffande vattenkraftföretagen måhända kan synas komplicera verksamheten. Ett öppet och förtroendefullt samarbete på planeringsstadiet bör dock vara ägnat att förekomma onödigt dröjsmål. Frågan om, utöver ändringar i vattenlagen, fordras även annan författning som säkerställer ett allmänt översiktligt bedömande är ett spörsmål som synes kräva ytterligare övervägande. Föreningen tänker sig att ett frivilligt samarbete möjligen kan vara tillfyllest. En viss kontroll bedömes även kunna tills vidare utövas i samband med investeringsrestriktioner.

Naturskyddsföreningen berör även frågan om *ekonomisk kompensation* i sådana fall då exploatering hindras av naturskyddshänsyn. Promemorian innehåller i denna del bl. a. ett förslag att en särskild naturskyddsavgift skall upptagas av alla större vattenkraftproducenter för beredande av kompensation främst åt strömfallsägare som går miste om möjligheten att utnyttja sitt strömfall.

Yttranden över Svenska naturskyddsföreningens förslag. De allmänna synpunkter på föreningens förslag som framförts vid remissbehandlingen går i flertalet yttranden i en för förslaget gynnsam riktning. Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker sålunda i princip förslaget och anser det ägnat att läggas till grund för lagstiftning, ehuru på skilda håll föreslås ändringar eller jämkningar i olika avseenden.

Angående innehållet i yttrandena får utskottet hänvisa till sammanställningen å s. 24—38 i propositionen.

Norrländska vattenkraftutredningens betänkande. Det avsnitt av norrländska vattenkraftutredningens betänkande vari behandlas frågor om förberedelse och planering av utbyggnadsverksamheten inledes med en redogörelse för 1953 års förberedelsekungörelse. Enligt utredningens mening har kungörelsen, såvitt avser Norrland, väl motsvarat sina syften. Önskemål om en klarare planering när det gäller vattenkraftens utbyggnad kan sålunda, försåvitt de endast åsyftar skälig information, i avsevärd mån sägas vara tillgodosedda. Den möjlighet till ytterligare utvidgning av informationsverksamheten, som förberedelsekungörelsen kan medge, hör enligt utredningen beaktas av länsstyrelserna.

Efter att ha avvisat tanken på en enhetlig planering av utbyggnadsverksamheten innebärande att denna verksamhet skulle bedrivas efter ett i för-

väg fastställt program, riksomfattande eller regionalt, kommer utredningen in på frågan om lämpligheten av en planering bestående däri, att vissa vattendrag eller delar därav undantages från utbyggnad med hänsyn främst till naturvårdsintressena. En dylik reform, varigenom en ram skulle fastställas för vattenkraftutbyggnaderna, skulle enligt utredningens åsikt ej innebära någon planering i egentlig mening. De invändningar som kan resas mot ett på förhand fastlåst utbyggnadsprogram synes därför icke vara tillämpliga i detta fall. Utredningen vill dock ej underlåta att i sammanhanget påpeka faran för att en lagstiftning, varigenom vissa vattendrag med hänsyn till naturvårdssynpunkter undantages från utbyggnad, kan medföra, att dessa synpunkter icke blir tillräckligt beaktade i andra vattendrag. Hänsyn bör vidare tagas till att motiven för en forcerad utbyggnad är starka. På grund härav kan en lagstiftning av ifrågasatt innehåll väntas bli mycket restriktiv gentemot naturskyddsintressena. Utredningen anser det därför vara att föredraga, att dessa intressen tillgodoses genom att naturskyddssynpunkten bättre beaktas vid tillståndsgivningen. Härigenom ökas möjligheterna både att snabbt anpassa naturskyddet efter ändrade förhållanden — situationen kan beträffande kraftförsörjningen redan om några år vara ljusare — och att intaga en restriktiv hållning till utbyggnadsprojekt, som från naturskyddssynpunkt är särskilt olämpliga. Utredningen kan därför ej förorda en lagstiftning av ifrågasatt innehåll.

Angående övriga i propositionen upptagna, av norrländska vattenkraftutredningen behandlade frågor får utskottet hänvisa till s. 38—43 i propositionen.

Yttranden över norrländska vattenkraftutredningens betänkande. Vad utredningen anfört om förberedelse och planering av utbyggnadsverksamheten har icke föranlett någon gensaga från *vattenfallsstyrelsen* eller *Svenska vattenkraftföreningen*. Mot utredningens uttalanden i dessa frågor har dock erinringar framställts från vissa håll. Vad angår 1953 års förberedelsekungörelse bekräftar *kammarkollegiet* att det däri föreskrivna förfarandet i stort sett fungerat väl. Under senare år har dock enligt kollegiet förekommit fall, då en sökande vid underrättandet av kollegiet och länsstyrelsen om ett tillämnat företag meddelat sin avsikt att redan inom några månader ingiva ansökan till vattendomsstolen. I dylikt fall torde projekteringsarbetet vara så långt framskridet, att förändringar i utformningen endast kan, såsom fallet var före förberedelseförfarandets tillkomst, utverkas under domstolshandläggningen. Enligt kollegiets mening står ett dylikt tillvägagångssätt ej i överensstämmelse med lagstiftningens syfte. *Samfundet för hembygdsvård* framhåller, att kammarkollegiet bör få underrättelse om ett företags planering på ett tidigare stadium än för närvarande. *Styrelsen för norra avdelningen av Sveriges advokatsamfund* framhåller vikten av att de kommunala organen får möjlighet att påverka företagets planering.

Stor uppmärksamhet har i remissyttrandena ägnats frågan om behovet av planering till naturskyddets fromma. För tillmötesgående av bl. a. naturskyddsintresset anser *länsstyrelsen i Norrbottens län* det önskvärt, att kraftföretagarna och representanterna för motstående intressegrupper kan ena sig om den framtida utbyggnaden av vattendragen. En sådan överenskommelse bör utmynna i en angelägenhetsgradering av de vattendrag, som i fortsättningen bör komma i fråga för utbyggnad. Först i sista hand bör en utbyggnad ske av de vatten som enligt överenskommelsen anses mest skyddsvärda. Enligt *domänstyrelsen* bör en planläggning som syftar mot bättre samordning av frågorna om kraftproduktion och naturskydd icke hindra ett rationellt utbyggande av vattenkraften utan snarare främja en snabb utbyggnad av de projekt som skall komma till utförande. Samtidigt skulle den utgöra en garanti för att de mest känsliga och skyddsvärda delsträckorna icke blir exploaterade.

Flera remissinstanser anser att vissa vattendrag eller delar därav bör undantagas från utbyggnad. Dit hör *vattenöverdomstolen* och *några vattendomstolar*, *kammarkollegiet*, *länsstyrelserna i Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län*, *Svenska naturskyddsföreningen*, *Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté*, *Norrlands naturvård* samt *Norrlandsförbundet*.

Mellanbygdens vattendomstol anför följande:

Utredningen har till en början uttalat, att en lagstiftning, varigenom vissa vattendrag med hänsyn till naturvårdssynpunkter undantoges från utbyggnad, kunde medföra, att naturskyddssynpunkter icke bleve tillräckligt beaktade i fråga om andra vattendrag. Gentemot detta låter med minst samma fog säga sig, att en dylik lagstiftning kunde såsom ett uttryck för samhällets värdesättning av naturskyddsintressena komma att bana väg för ett mera allmänt beaktande av dessa intressen även i sådana fall, som ej omfattades av den ifrågavarande lagstiftningen. Såsom ett ytterligare argument mot en lagstiftning av hithörande slag har utredningen anfört, att en sådan lagstiftning, om den genomfördes nu, kunde förväntas bli mycket restriktiv gentemot naturskyddsintressena, enär motiven för en forcerad utbyggnad för närvarande vore synnerligen starka. Även om detta i och för sig tvivelaktiga antagande skulle vara riktigt, utgör det intet skäl mot en lagstiftning av ifrågavarande slag. Vid förändringar i gynnsam riktning är något alltid bättre än intet. Framför lagstiftning av berörda slag säger sig utredningen föredraga, att naturskyddssynpunkter bättre beaktas vid tillståndsgivningen. Det ena behöver emellertid icke utesluta det andra, och tanken på en dylik lagstiftning synes oss vara förtjänt att närmare övervägas.

Icke heller *kammarkollegiet* känner sig övertygat av utredningens argumentering mot förslaget att genom lagstiftning undantaga ett representativt antal, ur naturskydds- och landskapsvårdssynpunkt värdefulla fallsträckor och sjöar. För den som icke kan godtaga tanken, att all vattenkraft som kan utbyggas också skall utbyggas, har enligt kollegiets mening en sådan lagstiftning avgörande förtjänster. De undantagna fallsträckorna och sjöarna skulle icke längre komma att utgöra potentiella kraftkällor. All

projektering finge göras med bortseende från dem. Motsättningarna vid exploateringen av övrig vattenkraft skulle väl icke försvinna men bli märkbart mindre. För kammarkollegiet står det klart, att denna speciella naturskyddslagstiftning bör komma till stånd snarast möjligt.

Svenska naturskyddsföreningen anser det ytterligt angeläget att vissa särskilt värdefulla skyddsobjekt undantages från exploatering och skyddas på ett varaktigt sätt, lämpligen såsom föreningen föreslagit genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen. Vattenkraftutbyggnaden måste vidare enligt föreningens åsikt planeras så att exploateringen av älvar, som är särskilt värdefulla för naturskydd, renskötsel och laxfiske, ställs på framtiden i avvaktan på vad atomkraften kommer att ge.

Angående innehållet i yttrandena i övrigt får utskottet hänvisa till sammanställningen å s. 44—54 i propositionen.

Departementschefen

Inledningsvis anföres följande:

»Den omfattande utbyggnad av vårt lands vattenkraft som i forcerat tempo ägt rum under senare år har otvivelaktigt varit till stort gagn. Om betydelsen för näringslivets utveckling och vårt folks levnadsstandard av den är från år stegrade kraftproduktionen råder inga delade meningar. Men kraftexploateringen har även avigsidor, och till dem hör i främsta rummet att kraftverks- och sjöregleringsföretag på grund av de ingrepp i naturen som de påkallar ofta medför ett betydande intrång i skilda allmänna och enskilda intressen. I syfte att stärka skyddet för de av kraftexploateringen berörda intressena har under senare år flera viktiga ändringar i den vattenrättsliga lagstiftningen genomförts. Sålunda har genom lagstiftning år 1952 införts bl. a. vissa föreskrifter avsedda att främja en ändamålsenlig planering av olika åtgärder i ett vattendrag. Vidare må nämnas de lagändringar som genomfördes år 1954 i syfte att förbättra skyddet för fisket mot skadeverkningar av vattenkraftutbyggnaderna samt de ändringar i bestämmelserna om vattenregleringsavgifter som vidtogs åren 1955 och 1959. Utformningen av vattenlagstiftningen kan emellertid ännu ej sägas vara sådan, att den, i belysning av de erfarenheter som den nu pågående kraftexploateringen givit, fullt ut motsvarar de krav som synes böra ställas på densamma.

Vattenlagstiftningen i sin nuvarande utformning förutsätter ej, att alla våra vattenkrafttillgångar skall utnyttjas i den mån detta är ur rent ekonomisk synpunkt lönande. Som framgår av de förut omnämnda lagbestämmelser, varigenom tillåtlighet av byggande i vatten regleras, har lagen sökt främja en avvägning mellan de olika intressen, som är förknippade med vattendragen, och avsett att bl. a. vissa allmänna intressen därvid skall beaktas. För att byggande skall få ske kräves enligt lagen, att en viss matematisk relation finnes mellan nyttan och skadan — uträknade i penningar — av det ifrågasatta företaget. Även om detta villkor är uppfyllt föreligger hinder för tillstånd, om företaget medför intrång i de särskilt angivna allmänna

intressena. Dock kan ett företag, som ej uppfyller villkoren om ett visst matematiskt förhållande mellan nyttan och skadan eller som medför allmänna olägenheter av det slag som angives i lagen, ändå få komma till stånd, om företaget är av stor betydelse ur allmän synpunkt.

Det måste konstateras, att den praktiska tillämpningen av de ifrågakvarande lagbestämmelserna utfallit så, att kraftintresset fått en dominerande ställning och i stor utsträckning trängt andra intressen, vare sig de kan värderas i penningar eller icke, åt sidan. Dominansen för kraftintresset gjorde sig särskilt märkbar under det senaste världskriget och de närmaste åren därefter, då förhållandena framtvungade forcerade åtgärder för sjöregleringar och utbyggnader utan noggrannare prövningsförfarande. Den provisoriska särslagstiftning, som härvid utnyttjades, har numera satts ur tillämpning. Men även efter det man återgått till den normala ordningen enligt vattenlagen, har de motstående intressena haft svårt att hävda sig inför kraftexploaterings starka tryck. Mot denna bakgrund och i betraktande av exploaterings hittillsvarande inriktning på ett intensivt utnyttjande av tillgänglig vattenkraft är det förklarligt, om många frågat sig huruvida det ej är möjligt att gå varsammare fram och om icke något skall få förbli orört. Förhoppningen att produktion av atomkraft snart skall vara en praktisk realitet har bidragit till att reaktionen mot en ohämmad exploatering av våra sjöar och vattendrag har hårdnat och att krav rests på skydd för vissa ur allmän synpunkt värdefulla objekt. Denna opinion har tagit sig uttryck i åtskilliga framställningar och förslag. Såsom framgår av den föregående redogörelsen har — sedan bl. a. Svenska naturskyddsföreningen och norrländska vattenkraftutredningen framkommit med förslag i ämnet — 1959 års riksdag uttalat sig för att åtgärder snarast vidtages för att stärka skyddet för vissa allmänna intressen i vattenmål.

Av nationalekonomiska skäl torde det vara nödvändigt att acceptera, att kraftproduktionens krav blir tillgodosedda i tämligen vid omfattning. En intresseavvägning måste emellertid ske och därvid bör självfallet de ekonomiska synpunkterna kunna i viss mån få stå tillbaka för andra värden. Det torde stå klart, att det icke är möjligt att på ett riktigt sätt avväga dessa stridiga intressen mot varandra utan en planläggning i stort, som ger en samlad överblick av läget inom de olika vattensystemen. Ett urval av särskilda objekt att skonas från exploatering lär icke kunna ske, om varje utbyggnadsprojekt bedömes för sig utan beaktande av vad som skett eller skall komma att ske med vattendraget i övrigt. I samband med antagandet av den nya naturskyddslagen underströks också med skärpa behovet av en samordning med särskild syftning på förhållandet mellan vattenkraftutbyggnaderna och naturskyddet (se tredje lagutskottets utl. 1952: 28 s. 35). Man har därför att med stor tillfredsställelse hälsa de åtgärder för planläggning och översiktlig bedömning av kraftexploateringen som numera kommit till stånd. Delvis är dessa åtgärder föranledda av bestämmelserna i 1953 års förberedelsekungörelse. Det däri föreskrivna förfarandet har enligt vad som omvitnats från flera håll fungerat tillfredsställande. Av betydelse

har också varit de regionplaner för utbyggnaderna av vissa älvsträckor i övre Norrland, som vattenfallsstyrelsen låtit upprätta under senare år. Men också en mera riksomfattande planläggning pågår. Med stöd från statsmakternas sida påbörjade för flera år sedan ett antal organisationer med intresse för landskapsvård och naturskydd en inventering, vilken år 1954 resulterade i en förteckning över vissa sjöar och vattendrag som ansågs böra skyddas mot exploatering. På grundval av denna förteckning har sedan efter särskilt uppdrag professorn Gunnar Beskow under år 1959 färdigställt en värdegraderad förteckning över skyddsvärda objekt. Denna senare förteckning ligger till grund för fortlöpande samråd mellan vattenkraftintressenterna och naturskyddsorganen. Det synes vara anledning att räkna med, att detta samråd, som redan medfört vissa resultat, kommer att leda till en med hänsyn bl. a. till naturvårdsintressena förbättrad planläggning av kraftutbyggnaderna.

Vad angår frågan om behovet av lagstiftningsåtgärder har på sina håll hävdats, att vattenlagstiftningen i belysning av de senaste årens erfarenheter uppvisar mycket betydande brister. De olika reformförslag som redovisats i det föregående är också på vissa punkter av ganska genomgripande art. Som jag förut framhållit innebär emellertid vattenlagen i sin nuvarande utformning att även andra intressen än sådana som avser ett direkt ekonomiskt utnyttjande av vattendragen skall tillbörligt beaktas. Någon mera radikal revision av lagstiftningen på området synes icke påkallad. Vid övervägande av de olika synpunkter som framkommit i det föreliggande utredningsmaterialet har jag sålunda ej funnit anledning att föreslå omläggning av det nuvarande systemet för tillåtlighetsprövningen eller några ändringar av principiell natur i fråga om de grunder som skall vara avgörande vid bedömningen av ett ifrågasatt företags tillåtlighet. Jag är alltså ej för närvarande beredd att förorda, att vissa vattendrag, sjöar eller strömfall genom särslagstiftning undantages från exploatering. Ej heller anser jag mig böra upptaga förslaget, att tillståndsgivningen beträffande vattenkraft- och sjöregleringsföretag i vissa fall skall ske med riksdagens medverkan. De utredningar som verkställts ger emellertid stöd för att jämkningar och kompletteringar på olika punkter i lagstiftningen hör vidtagas.»

I frågan om en översiktlig bedömning av kraftutbyggnaderna yttrar departementschefen följande.

»Numera förberedes vattenkraftutbyggnaderna, såsom förut nämnts, genom upprättande av regionplaner jämsides med en mera riksomfattande planläggning. Genom det samråd som fortlöpande äger rum mellan vattenkraftintressenterna å ena sidan och företrädare för naturvården å andra sidan får naturvårdsintresset tillfälle att vid denna planering göra sina synpunkter gällande. Med hänsyn till de resultat som hittills uppnåtts vid dessa överläggningar har man anledning räkna med, att de kommer att leda till att beträffande vissa vattendrag eller delar därav frågan om exploatering tills vidare icke aktualiseras.

Vad angår de byggnadsprojekt, som på grundval av den planläggning som således äger rum bringas under vattendomstolens prövning, är det tydligt att vattendomstolen, som är en lokal myndighet, icke har förutsättningar att ur nu ifrågavarande synpunkter bedöma projekten med utgångspunkt från en hela riket omfattande överblick av vattenkraftexploateringen. De gällande tillåtlighetsreglerna i 2 kap. vattenlagen torde icke heller ge stöd för att en sådan bedömning skall göras av domstolen vid tillståndsprövningen. Lagstiftningen kan emellertid ej anses ha den innebörden, att domstolens prövning av ett aktuellt företag skall ske alldeles utan beaktande av annan redan utförd eller planerad utbyggnad. Det får sålunda förutsättas att, om exempelvis betingelserna för fisket starkt försämrats genom en intensiv utbyggnad av ett vattendrag, fiskeintresset bör särskilt uppmärksammas vid prövning av ett nytt företag i vattendraget. Om därjämte andra utbyggnader i samma vattendrag är aktuella, kan domstolen icke heller gärna undgå att taga viss hänsyn därtill. På motsvarande sätt kan domstolen vid prövning av en kraftanläggning ha anledning att uppmärksamma att vissa närliggande strömfall såvitt framtiden kan överblickas kommer att bli outnyttjade. Icke minst vid ställningstagande till frågan om framställning bör göras till Kungl. Maj:t om tillstånd jämlikt 2 kap. 3 § tredje stycket vattenlagen bör domstolen taga hänsyn till sådana omständigheter som nu nämnts. Den gällande lagstiftningen ger således visst, ehuru begränsat utrymme för en översiktlig bedömning vid vattendomstolens tillståndsprövning, varvid tydligtvis vägledning kan erhållas av de utbyggnadsplaner på kortare eller längre sikt som må föreligga. Självfallet har även Kungl. Maj:t, vid prövning av sådana projekt som underställes Kungl. Maj:t, att i möjligaste mån främja intresset av en ändamålsenlig planläggning av utbyggnaderna.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen har framkommit förslag om att lagen skall kompletteras med stadgande, som ger uttryck åt att ett aktuellt företag ej skall prövas isolerat utan med beaktande i möjligaste mån av de sammanlagda olägenheter som uppkommer av närliggande befintliga och blivande företag. De möjligheter till sådan bedömning som enligt det anförda förefinnes på grundval av gällande lagstiftning i kombination med det samråd och den planläggning som numera äger rum, torde emellertid kunna anses i huvudsak tillfyllest. Jag anser mig i vart fall ej ha anledning att utan ytterligare erfarenheter av det förfaringsätt som på senare tid tillämpats förorda någon lagändring på denna punkt.»

Vad angår departementschefens uttalanden i övrigt, såvitt rör förslagets allmänna grunder, får utskottet hänvisa till s. 60—65 i propositionen.

III. Specialmotivering till lagförslaget

Beträffande specialmotiveringen till lagförslaget tillåter sig utskottet hänvisa till s. 65—81 i propositionen.

Utskottet

Kraftutbyggnadsverksamhetens stora betydelse för landets ekonomiska utveckling är så uppenbar, att den knappast behöver ytterligare understrykas. De alltmer omfattande utbyggnaderna har emellertid även fört med sig ett kännbart intrång i allmänna och enskilda intressen. Det är därför förståeligt, att på senare tid röster höjts för en förbättrad planläggning vid utnyttjandet av vårt lands återstående vattenkraftsresurser i syfte bl. a. att från exploatering undantaga vissa ur naturskydds- och andra synpunkter särskilt känsliga objekt. I samband härmed har väckts olika förslag om ändringar i nuvarande vattenrättsliga lagstiftning i syfte att förbättra skyddet för de allmänna och enskilda intressen, som påverkas av utbyggnadsverksamheten.

För att anpassa den vattenrättsliga lagstiftningen till det läge som uppstått i och med den alltmer ökade utbyggnadsverksamheten samt för att stärka skyddet för motstående intressen har ett flertal lagändringar genomförts. Sälunda må erinras om bestämmelser införda genom lagstiftning dels år 1952 för att främja en ändamålsenlig planering av olika åtgärder i ett vattendrag och år 1954 för att förbättra skyddet för fisket mot skador genom kraftutbyggnaderna och dels åren 1955 och 1959 i fråga om regleringsavgifter.

Riksdagen har, såsom tidigare nämnts, i anledning av väckta motioner begärt åtgärder i syfte att stärka skyddet för vissa allmänna intressen i vattenmål (rskr 1959: 331). I sitt utlåtande (nr 24 år 1959) över motionerna förordade tredje lagutskottet en översyn av vattenlagen i syfte att åstadkomma ett förbättrat skydd för naturvård, renskötsel och ortsbefolkningens levnadsförhållanden. Utskottet framhöll, att i samband härmed även borde uppmärksammas frågan om att på det ena eller andra sättet undantaga ett urval av sjöar och vattendrag från exploatering.

I den proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen som Kungl. Maj:t nu förelagt riksdagen har behandlats bl. a. de frågor som berörs i nyssnämnda riksdagsskrivelse. Såsom redan nämnts innebär förslaget införandet av bestämmelser om ökat skydd för bl. a. naturskyddsintresset samt om initiativrätt för kronan och kommun att i vattenområde tvångsvis genomföra åtgärder, som är önskvärda från naturskydds- eller hälsosynpunkt. Dessutom föreslås bestämmelser med förbud mot igångsättande av vissa större arbeten på land, innan vattendomstolen prövat frågan om tillstånd att bygga i vatten. Slutligen föreslås ändrade regler i fråga om rättegångskostnaderna i vattenöverdomstolen och högta domstolen.

Det sälunda framlagda förslaget innebär, att de av utskottet i 1959 års utlåtande uttalade önskemålen i stor utsträckning tillgodosetts. Utskottet hälsar med tillfredsställelse att så skett.

Förslag att undantaga vissa sjöar och vattendrag från exploatering har tidigare framförts i skilda sammanhang. Detsamma gäller önskemål om en mera allmän planering av utbyggnadsverksamheten i våra vattendrag. Även

utskottet har, såsom redan nämnts, tidigare haft anledning att uppmärksamma dessa frågor. I utåtande (nr 30) till 1955 års riksdag i anledning av motioner om att undantaga Ottsjön i Jämtland från reglering och kraftutbyggnad framhöll tredje lagutskottet som ett angeläget önskemål, att åtminstone några av våra vackraste och ur kommunikationssynpunkt mest välbelägna sjöar och vattendrag bevarades i naturligt skick. Utskottet förordade emellertid ej någon lagstiftning för att freda vissa objekt. Däremot framhöll utskottet, att det kunde vara naturligt att planerna på nya vattenbyggnadsföretag inriktades att avse sjöar och vattendrag, som ur naturskydds- och kulturskyddssynpunkter kunde betecknas som mindre känsliga. I det tidigare nämnda utlåtandet till 1959 års riksdag i anledning av motioner om undantag av ett representativt urval av sjöar och vattendrag från exploatering för vattenkraftändamål framhöll utskottet, att det ej borde innebära någon större olägenhet från kraftförsörjningssynpunkt, om man sökte förverkliga det mål, som utskottet angav i 1955 års utlåtande, nämligen att inrikta de framtida utbyggnadsplanerna på objekt, som ur naturskydds- och kulturskyddssynpunkter kunde betecknas som mindre känsliga. I utlåtandet framhöll utskottet även att tanken att lagstiftningsvägen freda vissa sjöar och vattendrag otvivelaktigt hade vissa skäl för sig men att förslaget härom också ingav starka betänkligheter. Enligt utskottets uppfattning kunde det sålunda befaras att, om vissa objekt undantogs från utbyggnad av hänsyn till naturskydd och andra intressen, det skulle bli svårt att hävda dessa intressen i samband med andra utbyggnadsföretag. Även mot uppslaget att vissa sjöar och vattendrag ej skulle få exploateras, med mindre Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt lämnade tillstånd därtill, kunde enligt utskottets mening starka invändningar anföras. Vidare påpekade utskottet, att det ofta betecknats som en brist i den nuvarande vattenrättsskipningen, att vattendomstolarna saknar möjlighet att vid prövning av ett utbyggnadsföretags tillåtlighet beakta även verkningarna av tidigare genomförda och för framtiden planerade utbyggnader i samma vattendrag. Såvitt utskottet kunde bedöma, måste det vara ägnat att stärka skyddet för de av vattenbyggnadsföretagen hotade intressena, om vattendomstolarna fick befogenhet att bedöma varje enskilt företag mot bakgrunden av de sammanlagda olägenheterna av vattendragets exploatering, och utskottet fann det angeläget att även denna fråga närmare utreddes.

Vad först angår frågan om undantagande av vissa vattendrag, sjöar eller strömfäll från exploatering har departementschefen i den nu framlagda propositionen förklarat sig ej vara beredd att f. n. förordna en särslagstiftning härom. Departementschefen har ej heller ansett sig böra upptaga förslaget, att tillståndsgivningen beträffande vattenkraft- och sjöregleringsföretag i vissa fall skall ske med riksdagens medverkan. I fråga om framkommet förslag att vattenlagen skall kompletteras med stadgande, som ger uttryck åt att ett aktuellt företag ej skall prövas isolerat utan med beaktande av möjligaste mån av de sammanlagda olägenheter som uppkommer av närliggande befintliga och blivande företag, har departementschefen ansett att de

möjligheter till sådan bedömning som förefinnes på grundval av gällande lagstiftning i kombination med det samråd och den planläggning, som nu äger rum, i huvudsak torde vara till fyllest. Departementschefen har därför ansett sig i vart fall ej ha anledning att utan ytterligare erfarenheter av det förfaringsätt som på senare tid tillämpats förorda någon lagändring på denna punkt.

I motionen II: 641 hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att Kungl. Maj:t efter företagen särskild prövning lämnar besked om ett antal objekt som verkligen skall undantagas från vattenkraftutbyggnad. Avsikten härmed uppges vara bl. a. den att de förhandlingsresultat som nåtts eller kan komma att nås vid de pågående överläggningarna mellan vattenkraftintressenterna och naturskyddsorganen ej skall gå till spillo. Varje ändring i fråga om kretsen av undantagna objekt skall därvid underställas riksdagens prövning. Vidare hemställs i motionen, att nämnda riksdagsskrivelse skall innehålla en begäran om sådan ändring i vattenlagen att vid utbyggnaderna inom ett nederbördsområde hänsyn skall tagas till de sammanlagda olägenheterna av samtliga projekt inom området. I motionen framhålls att den regionala prövningen bör ske under medverkan av länsstyrelsen, som bör svara för att hela länet får en rationell planering och indelning såväl ur näringslivets som ur rekreations- och andra synpunkter. Det hemställs i motionen att i riksdagsskrivelsen en framställning göres till Kungl. Maj:t om att en bestämmelse intages i lagtexten om länsstyrelsens sålunda angivna roll.

Enligt årets statsverksproposition (bil. 28 s. 122) har vattenfallsstyrelsen ur sina långtidsplaner definitivt utslutit en utbyggnad av Tännforsen samt reglering av sjön Lidaure jämte utbyggnader i Rapadalen i Sarek. Av anförda bilaga framgår även, att enligt vattenfallsstyrelsens mening ytterligare sådana objekt kan komma i fråga under de fortsatta diskussionerna med den s. k. naturvårdsdelegationen, där representanter för olika naturskyddsorgan är samlade, samt att vattenfallsstyrelsen i övrigt är beredd att intill utgången av år 1965 avstå från att taga upp vissa från naturskydssynpunkt känsliga objekt för att möjliggöra en ingående prövning om utbyggnad bör ske eller ej i en framtid. Chefen för kommunikationsdepartementet uttalar i anslutning härtill, att han för sin del finner det vara värdefullt, att de pågående överläggningarna mellan kraftproducenterna och företrädarna för naturskyddet utvidgats till att omfatta hela problemkomplexet rörande avvägningen mellan kraft- och naturskyddsintressena i de norrländska älvdalarna och sjösystemen. Han anför vidare, att något ställningstagande från statsmakternas sida till frågan om vilka objekt som bör sparas vid de framtida kraftverksutbyggnaderna f. n. ej synes böra ske. I stället bör innan något beslut i den riktningen fattas en mera fullständig genomgång av samtliga större utbyggnadsobjekt ha verkställts och konsekvenserna i skilda hänseenden av ifrågasatta undantaganden ha belysts.

Företrädare för den icke statliga kraftindustrin har, enligt vad utskottet har sig bekant, haft överläggningar med företrädare för naturskyddsorgan,

varvid hittills enighet uppnåtts bl. a. om att naturskyddsorganen ej skall motsätta sig en ansökan om en modifierad utbyggnad av ett av de objekt som enligt en av professorn Gunnar Beskow utarbetad värdegraderad förteckning över skyddsvärda objekt ansetts böra helt och hållet undantagas från utbyggnad.

I nu förevarande proposition redovisar departementschefen olika möjligheter, som står till buds för att vinna en förbättrad planläggning. Vad angår 1953 års förberedelsekungörelse har det däri föreskrivna förfarandet tydligen i stort sett fungerat väl, och utskottet har ej någon anledning att uppehålla sig vid denna form av planering. Vid planläggningen bör givetvis i största möjliga utsträckning eftersträvas att på ett så tidigt stadium som möjligt bereda alla berörda intressen tillfälle att framlägga sina synpunkter. Utskottet vill i detta sammanhang anmärka, att de exploateringsplaner, som vattenfallsstyrelsen under senare år låtit utarbeta för vissa älvar eller vattensystem icke uppfyller dessa önskemål. Planerna, som stundom benämnes regionplaner, är sålunda icke regionplaner i den mening som avses i bl. a. byggnadslagstiftningen. Uppenbart är att en önskvärd planläggning är lättast att genomföra för älvar, där en eller några få ägare till vattenkraften finns. Så är i allmänhet förhållandet i de nordligaste delarna av landet. I älvar, där många kraftintressen förekommer, ställer det sig uppenbarligen betydligt svårare att — åtminstone i vad avser strömfallets utbyggnad — åstadkomma en planering, som kan godtagas både av vattenkraftintressenterna och av naturskyddsorganen. Med stor tillfredsställelse bör därför hälsas det fortlöpande samråd mellan statliga och privata vattenkraftintressen, å ena, och naturskyddsorganen, å den andra sidan, som på senare tid kommit till stånd och för vilket samråd ovannämnda av Beskow utarbetade förteckning ligger till grund.

Med nuvarande vattenrättsliga lagstiftning kan någon sådan allmän planläggning av utbyggnaderna för vattenkraftändamål, som från skilda håll påkallats, ej äga rum inom vattendomstolarnas ram. Vid ansökningar till vattendomstolen om kraftutbyggnader har denna att bedöma dessa ansökningar efter hand som de inkommer och har därför inga möjligheter att inverka på upplägningen i stort av kraftutbyggnadsverksamheten inom landet. Där emot har givetvis vattendomstolarna, såsom departementschefen framhåller, vissa möjligheter till en bedömning av utbyggnaderna inom ett visst vattendrag i så måtto att de inom ramen för inkommande ansökningar och med beaktande i övrigt av kända förhållanden inom ett visst vattendrag kan göra en begränsad samfäll bedömning. Utskottet förutsätter, att domstolarna i största möjliga utsträckning utnyttjar dessa möjligheter.

I frågan om undantagande av vissa vattendrag från exploatering anser utskottet, liksom chefen för kommunikationsdepartementet, att ett ställningstagande ej bör ske förrän det inom naturvårdsdelegationen pågående arbetet med en genomgång av samtliga mer betydande utbyggnadsprojekt avslutats. Med hänsyn till den högt uppdrivna takten i exploateringen av landets vattenkrafttillgångar är det emellertid mycket angeläget att detta

arbete påskyndas och snarast möjligt avslutas. Det anförda innebär, att utskottet i denna del i viss mån delar de synpunkter som framförts i motionen II: 641. Sedan resultatet av naturvårdsdelegationens arbete framlagts bör enligt utskottets mening övervägas huruvida några ytterligare åtgärder skola vidtagas. Härvid bör givetvis stor uppmärksamhet ägnas åt utvecklingen på detta område, och eventuella ingripanden bör kunna genomföras utan tidsutdräkt. Vid de bedömningar som därvid måste ske är det naturligtvis oundgängligt att ej blott naturskyddsintressen o. d. utan även landets behov av elkraft beaktas.

I motionen II: 641 hemställes även, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att Kungl. Maj:t förelägger riksdagen förslag om en speciell naturskyddsavgift som skall påläggas vattenkraftintressenterna, därvid inflytande medel skulle användas till ekonomisk kompensation åt de intressenter som ej finge utbygga sin vattenkraft ävensom tillföra naturskyddsorganisationerna en välbehövlig ekonomisk förstärkning. Med hänvisning till att enligt nuvarande ordning något rättsligt anspråk på ekonomisk kompensation ej kan framställas för den händelse ansökan om utbyggnad av ett strömfall eller om tillstånd till vattenreglering blir avslagen av vattendomstolen har departementschefen ej velat tillstyrka någon ändring i denna ordning. Enligt motionärens mening borde införandet av en naturskyddsavgift ej hindras av att frågan om naturskyddsorganens organisation f. n. är under utredning. I motionen nämnes därvid, att riksdagen välvilligt behandlat frågan om införande av en särskild grusexploateringsavgift men att frågan ännu är föremål för utredning. Utskottet vill först påpeka, att förevarande i motionen väckta fråga ej äger direkt samband med något i vattenlagen reglerat ämne. Med hänsyn till vad utskottet ovan i utlåtandet anført i anledning av motionärerens övriga förslag anser utskottet nu behandlade förslag ej ha den angelägenhetsgraden att någon utredning om i motionen avsedd kompensation f. n. bör komma till stånd.

I motionen II: 642 hemställes att riksdagen måtte besluta att i fråga om ersättning för rättegångskostnader i vattenmål i överinstanserna samma regler skall gälla som beträffande expropriationsmål. Det förslag som av Kungl. Maj:t nu förelagts riksdagen i fråga om rättegångskostnader i överrätterna är upprättat efter mönster av den föreskrift om kostnaderna i hovrätt och högsta domstolen, som år 1957 infördes i lagen den 1 december 1950 om ersättning för mistad fiskerätt m. m. I utlåtande nr 19 till 1959 års riksdag i anledning av väckta motioner hemställde utskottet att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en översyn av expropriationslagens bestämmelser om rättegångskostnad. Utskottet ifrågasatte en ändring i nuvarande bestämmelser i första hand beträffande rättegången i överrätt. Såsom lämplig förebild vid en sådan ändring hänvisade utskottet till ovannämnda 1950 års lag. Utskottet har ej funnit anledning att ändra sin inställning i denna fråga. Utskottet kan således ej tillstyrka motionärens förslag.

I samband med propositionen har en del ytterligare frågor väckts.

Sålunda hemställes i motionerna I: 283 och II: 253 att riksdagen måtte besluta att den i 11 kap. 65 § första stycket vattenlagen angivna regeln om skyldighet för sökanden att, ändå att hans talan bifalles, gottgöra motparten sådana kostnader å målet som prövas ha varit nödiga för tillvaratagande av hans rätt, göres tillämplig även i mål rörande företag enligt 5 och 6 kap. vattenlagen, d. v. s. i mål angående allmän farled och allmän flottled. Förslag i detta hänseende framkom redan i samband med remissbehandlingen av norrländska vattenkraftutredningens betänkande. Riksförbundet Landsbygdens folk begärde nämligen i sitt remissvar, att åtminstone i flottledsmål den nyss angivna regeln borde gälla. Departementschefen har förklarat sig ej vara beredd att upptaga nämnda förslag till lagändring. Enligt utskottets uppfattning bör någon ändring i nuvarande ordning ej komma i fråga utan att konsekvenserna härav belysts genom remissförfarande eller på annat sätt. Motionärernas förslag är emellertid av sådan art, att Kungl. Maj:t bör ha sin uppmärksamhet riktad på frågan och eventuellt föranstalta om en utredning i lämpligt sammanhang.

Enligt 11 kap. 35 § vattenlagen har kammarkollegiet att främst i mål angående byggande i vatten och vattenreglering, där det prövas nödigt, föra talan för tillgodoseende av de allmänna intressen, som kan vara i fråga. Om talan i målet på detta sätt föres av allmänt ombud, åligger det ombudet att på begäran tillhandagå dem, vilkas rätt beröres i saken, med kostnadsfria råd angående bevakandet av deras rätt. I vissa fall kan länsstyrelsen, efter framställning av part, förordna särskild person att biträda sakägarna. Enligt 10 kap. 42 § vattenlagen gäller i stort sett liknande bestämmelser vid vissa syneförrättningar enligt vattenlagen.

I motionerna I: 541 och II: 640 framhålles att, därest det i propositionen framlagda förslaget till ändring av bestämmelserna i 2 kap. 9, 31 och 36 §§ vattenlagen antages av riksdagen, kronan genom kammarkollegiet eller annat ombud kommer i motpartsställning till enskilda intressen i ett stort antal vattenmål samt att allmänt ombud i så fall rimligen ej kan uppträda både som part och som ombud på sätt vattenlagen förutsätter i 10 kap. 42 § och 11 kap. 35 §. Enligt motionärernas uppfattning skulle en sakkunnig rådgivare vara av utomordentligt värde. Motionärerna anser det dock ofrånkomligt att rådgivningsinstitutet erhåller en annan utformning i lagen än f. n. är fallet. Motionärerna föreslår, att det i samband med kungörelseförfarandet skall åligga vattenrättsdomaren eller förrättningsmannen att dels till vederbörande sakkunnige rådgivare, där sådan utsetts, översända handlingarna i målet, dels uppge den sakkunniges adress, där alltså kostnadsfria råd kunde erhållas. De sakkunniga rådgivarna bör enligt motionärernas mening givetvis varken ha rätt eller skyldighet att aktivt delta i själva rättegången eller i syneförrättningen, utan sådant deltagande bör som hittills förbehållas särskilt befullmäktigade rättegångsombud att anlitas för det fall parten anser så vara erforderligt. Däremot bör de sakkunniga rådgivarna vara berättigade att närvara vid rättegångs- och syneförhandlingar. Motionärerna påpekar, att möjligheten att erhålla kostnadsfria råd nu är

begränsad till första instans. De anser därför, att 11 kap. 65 § vattenlagen, som innehåller bestämmelser om rättegångskostnader vid vattendomstolen, bör kompletteras med en sådan bestämmelse, att rådgivningen skall vara kostnadsfri, till dess dom eller förrättning vunnit laga kraft. Slutligen föreslår motionärerna, att kungörelsen den 1 november 1946 om förprovning rörande åtgärder till motverkande av vattenförorening m. m. — det må anmärkas att nämnda kungörelse upphört att gälla och ersatts med en kungörelse den 30 november 1956 — och kungörelsen den 24 april 1953 angående förberedelse av vissa företag enligt vattenlagen ändras så, att den som berörs av de i dessa kungörelser omförmälda anläggningarna bereds möjlighet att på ett tidigt stadium sätta sig in i de planerade anläggningarnas verkningar och därvid berättigas till kostnadsfria råd genom en särskilt förordnad sakkunnig.

Det problem, som aktualiseras genom förevarande motioner, är såsom motionärerna påpekar ej nytt. Redan enligt gällande bestämmelser kan ett motsatsförhållande uppstå mellan kammarkollegiet såsom företrädare för kronan i dess egenskap av sökande i vattenmål, å ena sidan, samt sakägare, vilkas rätt kammarkollegiet i egenskap av allmänt ombud skall bevaka, å andra sidan. Utskottet vill för sin del uttala att denna kammarkollegiets av lagen anvisade dubbelställning är mindre lämplig ur principiell synpunkt. Motionärerna framhåller, att bestämmelserna i 11 kap. 35 § vattenlagen, särskilt vad beträffar andra stycket i paragrafens första moment med dess omständliga procedur, torde ha utnyttjats endast föga. Motionärernas påstående härom torde vara riktigt. Den ringa tillämpningen av ifrågavarande bestämmelser torde å andra sidan medföra, att några större praktiska olägenheter knappast är förenade med deras förekomst i lagen. Huruvida nämnda olägenheter kommer att öka till följd av att ett genomförande av den föreslagna lagstiftningen ökar antalet fall, då kronan kan uppträda såsom sökande, är osäkert. Utskottet anser, att de väckta frågorna f. n. ej har den angelägenhetsgraden att riksdagen i detta sammanhang bör överse de av motionärerna åsyftade författningsrummen. Utskottet kan således ej tillstyrka motionärernas förslag i denna del. Utskottet anser emellertid, att frågorna rent principiellt är av sådan art, att Kungl. Maj:t bör ha uppmärksamheten riktad på dem och eventuellt föranstalta om en utredning i lämpligt sammanhang.

Av vad sålunda anförts framgår, att utskottet ej har någon erinran mot lagförslagets innehåll.

På grund härav får utskottet hemställa,

A. att riksdagen — med avslag å motionen II: 642 — måtte bifalla det genom propositionen framlagda lagförslaget;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad utskottet anfört dels angående motionerna I: 541 och II: 640, i vad därigenom yrkats utredning av frågan om den kostnadsfria rådgivningen i vattenmål, dels i anledning av motionerna I: 283 och II: 253, dels ock i anledning av motionen II: 641;

C. att motionerna I: 541 och II: 640 i den mån desamma ej berörts av den ovan under B gjorda hemställan ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 februari 1961

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Osvald*, Göran Karlsson, Kristiansson, Ebbe Ohlsson, Ake Larsson, Alexanderson, Ernst Olsson och Wirmark;

från andra kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp, Nyberg, fru Torbrink, herrar Jansson i Benestad, Andersson i Ryggestad, Tobé och Turesson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.